

G R A Ā A

NIKOLA BONIFAČIĆ ROŽIN

SVADBENA DRAMATIKA U DUBROVAČKOM PRIMORJU

Svadba još uvijek daje prilike narodu da se i dramski izrazi. Na svadbi se pjeva, pleše i svira, govori i glumi, ona u krugu životnih običaja sadrži najviše dramatike te sama formalno izgleda kao neka raspjevana predstava išarana šarenim nošnjama.

Skupljajući 1963. narodne običaje u Dubrovačkom primorju, imao sam prilike da više toga čujem o svadbi. Od sela do sela prikupio sam građu koja potiče da se iznesu tekstovi i tumačenja onih pojava na svadbi koje sadrže dramske elemente i oblike.

Za ovaj rad služim se građom što sam je u mjesecu rujnu 1963. skupio sâm¹ i ujedno bilježnicom Iva Bobića sina Đurina, mladog seljaka iz brdskog sela Mravince kod Slanog². Ispitujući običaje u Mravinci, doznao sam da je Ivo Bobić nedavno po pripovijedanju starijih seljaka popisao svadbene običaje, govore i pjesme, da mu — kao starom svatu — bude poznat repertoar svadbe. Ja sam s Bobićevom dozvolom njegovu bilježnicu prepisao u Slanom 1963. i otipkani prepis pohranio u Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu.

O svadbi u Dubrovačkom primorju objavljen je rad Lucije Storelli. Ona je opisala svadbu u selu Banići kod Slanog.³ Tekstovi koje ona objavljuje često se podudaraju s Bobićevim tekstovima, a i mojim, što odaje da je u Dubrovačkom primorju približno isti svadbeni ceremonijal u obalnom pojasu (Banići) i u brdskom predjelu (Mravince).

Svadbena dramatika u Dubrovačkom primorju može se podijeliti u tri skupine prema njenim formalnim i sadržajnim osobinama:

¹ Nikola Bonifačić Rožin, *Folklorna građa iz Dubrovačkog primorja*, 1963. Rkp. INU br. 433. Zahvaljujem svima Primorkama i Primorcima koji su mi govorili o svojim običajima.

² Ivo Bobić, *Pirne pjesme i običaji, selo Mravince*. Prepisao N. Bonifačić Rožin 1963. Rkp. INU br. 436. Zahvaljujem Ivi Bobiću što mi je ljubazno dopustio da prepisem bilježnicu.

³ Lucija Storelli, Banići (općina Slano — južna Dalmacija). *Vjesnik Etnografskog muzeja u Zagrebu*, knjiga prva (sv. 1 i 2), Zagreb 1935, str. 183—194.

Pomlađivanje brijanjem, uz skidanje grbe, izvele su maškare u Lomnici, u Turopolju blizu Zagreba.¹³ Navedeni primjeri otkrivaju da je još u naše vrijeme igra brijanja drvom bila vrlo raširena u našim krajevima. Sa još sačuvanim detaljima inicijacijskih ceremonija ona govori o svome vrlo starom podrijetlu. Bez susrećanja možemo reći da ju je poznao i Marin Držić¹⁴ kada je na posve narodni način donosi u svojoj komediji pisanoj za svadbu. To nije čudno, jer je Marin Držić dobro poznao narod. Ovom siromašnom popu pučaninu bila je bliska gradska ulica koja zbija šale oko fontana i Orlanda. Držić još bolje upoznaje narod za vrijeme izbivanja iz rodnog grada, kada je neko vrijeme kao pisar radio u stonskoj solani, i osobito na putovanjima, morem i kopnom, kad je odlazio u tuđinu radi škole i bio pratilac jednog grofa avanturiste. Što je u narodu vidio i čuo, to je Držić u svojim djelima donosio, pa tamo nalazimo izvorne poslovice i fraze, stihove i priče, izrugivanja između građana i seljaka ili između Dubrovnika i drugih gradova, nalazimo i vjerovanja i »bojni način od moreške i tanac na način pastjerski« i, evo, narodnu igru s mrčenjem čađom i brijanjem drvom. Ova igra svjedoči da se veliki dubrovački komediograf dramskom umijeću učio ne samo iz knjiga starih klasika i po kazalištima u tuđini, nego i doma, među »prostim« narodom. A o narodu svjedoči Držić da je imao svoje vlastite igre, toliko već dramski izrađene, da ih gradski pisac, eminentni dramatičar, unosi u svoje djelo, što je izvanredna potvrda o trajanju naše narodne dramske umjetnosti najmanje kroz četiristo godina. Budući da brijanje drvom Marin Držić izvodi na dubrovačkoj svadbi ili piru, nama je drago, što tu igru možemo spomenuti u početku ove rasprave o svadbenoj dramatici u dubrovačkoj okolici.

1. Svadbeni običaji s dramskim elementima

Za vrijeme svadbe, a i još prije, kad se djevojka prosi i kad se odnosi njezina skrinja, obavljaju se neke radnje koje u sebi sadrže zametke dramske umjetnosti. Tako se čuje izjava: »U selu Zaton i Zamaslina kad cura ostavi momka ili momak curu, onda pale vatru preko noći i od jedne kuće do druge prosiplju slamu. To znači da je već gotovo. I u Trstenom se prosipa slama. To mladost napravi za šalu.« U selu Hodilje kad je ugovor, skupe se cure u kući zaručnice. Zaručnikov otac pleše s njima lindo i traži buduću snahu: »Je li moja snaha šantava ili gobava?« Maskiranje se izričito spominje: »Svatovi bi se maskirali, pa bi nosili gvantieru da prosu.« (Zaton Doli). »Ženske se maškaraju, štapaju se, ombrelu nose.« (Gornji Majkovi). »Na piru učinili bi šalu poslije večere. Povili bi mačku pa bi je donijeli.« (Doli). »Bude stari svat, ko zna pjevati. Nije svakoga, da ispod sela pjeva. Kupe glavurine pa nose pred starog svata na trpezu. To su cirkuzi u ponedjeljak poslije podne.« (Mravinca).

Za svadbu se u Dubrovačkom primorju dugo pripremaju. Zaručnici se posjećuju, između njihovih kuća stvara se prijateljstvo. Zaručnica je povučena, roditelji je sve više upućuju prema zaručnikovu rodu. Motiv o tome sadrži pjesma koja se pjeva o Petrov-danu dok se skače preko vatre:

¹³ Nikola Bonifačić Rožin, Narodne drame, poslovice i zagonetke, Zagreb 1963, str. 63—64.

¹⁴ Spomenuti autor i djelo, str. 11.

Cvjetalo cvijeće Petrovo,
brala ga Mare vjerena,
babu ga u skut metala.
Babo joj cvijeće odmeće:
»Ni moja Mare, ni cvijeće.«
Kupi ga Mare vjerena,
majci ga u skut metala.
Majka joj cvijeće odmeće:
»Ni moja Mare, ni cvijeće.«
Kupi ga Mare vjerena,
dragom ga u skut mečala.
Dragi joj cvijeće uzimlje:
»I moja Mare i cvijeće.«

Kazivao učenik Pavo Gvozdenica u Slanom. Varijanta je poznata i u vojvođanskom kraju.¹⁵ Možda je tamo, kao i u Dubrovačko primorje, već davno dospjela s bjeguncima iz naših unutrašnjih krajeva.

Po selima postoje muškarc i žene koji dobro poznaju svadbene običaje, pa ih obično pozivaju za stare svate ili da oblače nevjestu ili da kuhaju za svatove. Ti su pojedinci neke vrste narodni »režiseri« svadbe, gdje je njihova riječ zapovijed. Koliko oni ozbiljno shvaćaju svoju ulogu, najbolji je primjer već spomenuti Ivo Bobić, koji je pobilježio svatovske pjesme i običaje u svome selu Mravinci da bi kao stari svat do tančina znao što treba raditi i govoriti. Tko se, naime, ženi pod barjakom, tj. tko ima svatove po starom običaju, taj ne želi da se izostavi ni jedan prizor na svadbi, jer svaki prizor, pored toga što uljepšava svadbu, za narod ima još dublje neko značenje povezano sa srećom i napretkom mladenaca.

Ovdje iznosimo značajnije svadbene običaje u kojima se razabiru dramski elementi, no ti su običaji još uvijek dio svadbenog ceremonijala. Bez njih nema prave narodne svadbe, i što je važno, oni se ne izvode nigdje izvan svadbe. To znači da specifično sadržaji ovih običaja imaju obredni karakter, oni su tu za neko dobro mladenaca.

Oдношенje skrinje

U Dubrovačkom primorju mladenkina skrinja nosi se u mladoženjinu kuću u četvrtak prije svadbe koja se obično održava u nedjelju. Samo u nekim selima, u novije vrijeme, skrinju nose na dan svadbe pred svatovima.

Po skrinju ide mladoženja. On mora skrinju otkupiti i razbiti čašu. Najprije bi se mladoženja izuo i u čarapama bi se digao na skrinju. Dali bi mu čašu vina. Došao bi na jedan ugao skrinje, prekrizio se i prolio malo vina. Onda bi pio, pa ide »na oposlo« (kretanje u smjeru sunca) u drugi kut i opet bi prolio pa malo popio. Tako u treći pa u četvrti kut, a onda bi čašu s vinom s toga četvrtog kuta bacio da se razbije. U selu Doli kažu, »ako se ne bi čaša razbila nego pala na tlo, morao bi je netko drugi razbiti, jer nije dobro da se ne razbije.« U selu Mravinci šaljivim komentarom odaju da u razbijanju čaše vide simbolični čin koji najavljuje mladoženjine bračne dužnosti.

¹⁵ Varijanta »Pod onom gorom zelenom« iz rukopisnog zbornika Avrama Miletića (između 1778. i 1781.) objavljena je 1926. u Sr. Karlovcima i 1964. u Beogradu u antologiji »Narodne pjesme u zapisima XV—XVIII. veka«, u izboru dra M. Pantića, str. 212.

Kad je čaša razbijena, nastavlja se prizor. Mladoženja siđe sa skrinje i pristupi nevjestinoj majci koja drži ključ od skrinje. Evo kako je taj prizor opisala Kate Mišeta, rođena Svilarić, 1906. u Čepikućama, a udata u Zaton Doli:

»Stara majka drži ključ od skrinje, sjedi na vreći robe, prema skrinji.

Đuveglija se kala sa skrinje i pita je: Majko, oćeš li mi dat ključ?

Majka: Ja sam bolesna, ne mogu se dignit.

Đuveglija: Pa digni se! Što ti je, što ti treba? Evo ti zahara.

Majka: Pa ja nisam dijete da to uzmem. Trebam lijeka. Nemam okle kupit.

Đuveglija: Evo ti, pa kupi, pa se liječi. (Daje joj novac).

Majka se digne, daje ključ i reče: Evo ti sinko. Sve ti sretno i blagoslovom bilo. (I daje mu ključ).«

Kad idu sa skrinjom, pjevaju:

Podi zbogom, skrinjo naša,
za tobom će neve naša.

Ovi stihovi ilustriraju kako je prizor s odnošenjem skrinje zapravo predigra ili uvod u samu svadbu. Ali ključ što ga mladoženja dobiva da bi mu sve »sretno i blagoslovom bilo« ima simbolično značenje. S ključem i bravom prave se različite čarolije da bi mladoženja bio impotentan. Da se obrani od takvih čarolija, u Istri se mladoženja na dan vjenčanja mora rukom primiti za kvaku na crkvenim vratima. Ključ ujedno označuje vlast i gospodarstvo.

U ovom prizoru ima već i glume. Majka, da bi dobila novac od mladoženje, pravi se bolesna i siromašna. Kaže da nema čime kupiti lijek. Mladoženja prihvaća glumu i dajući novac za otkup skrinje kaže da ga daje bolesnici, da kupi lijek. Tako je dramski dijalog stvoren između tačno okarakterizirana dva glumca. Dramski motiv je socijalnog značaja: siromaštvo bolesne žene.

Utva zlatokrila

Na vjenčanje u crkvu idu nevjesta i mladoženja svako sa svoga kraja. Pred crkvu treba da prvi dođe mladoženja sa svojim svatovima. Oni uđu u crkvu, malo se pomole, pa izađu i čekaju nevjestu s njezinim pirnicima. Kad nevjesta dođe, pokloni se tri puta barjaku koji je posuđen iz crkve. Barjaktar nad nevjestom izvija barjak, zatim ona uđe u crkvu, a mladoženjin stari svat pozdravlja se s nevjestinim domaćinom pred crkvom, pri čemu dolazi do prvog dijela prizora u kojem se traži utva zlatokrila.

Evo opisa tog prizora iz bilježnice Ive Bobića:

»Stari svat: Dobro jutro, poštovani.

Domaćin: Dobro jutro.

Stari svat: Jesi li uranio?

Domaćin: Dobro, bogu hvala.

Stari svat: Da ti se nije što klapilo? Što sanjalo? Kakve svade, kakve krađe, otimačine ili kakve bezbe, bika pušaka, zveka handžara, vika junaka, vriska konja, bahat bedevija ili što slično?

Domaćin: Meni, bogu hvala, nije ništa. Spavao sam tako mirno kao jagnje bez brige. Nego se začudih gdje ti meni dobro jutro nazivaš i sa mnom se za zdravlje pitaš, pa ne znam radi čega je to sve pa bi ja rada znati. Jesi li ti rano ranio i za čim si ovde došao?

Stari svat: E, vala ću ti, moj poštovani, sve po istini reći. Sinoć taman na zahod od sunca, dođe mi jedan moj lefer (= glasnik) te mi donese naredbu od mojega bana domaćina, u kojom mi naređuje da ujutro rano poranim sa mojom četom u lov u planinu ne bih li će što ulovio ili zarobio. Jer da je čuo da ima neđe u ovom šumi utva zlatokrila pa da mu je gledam pod svaku cijenu uhvatiti i neranjenu njemu donijeti. Ja odmah dao haber mojim leferovima i legao spavati, ali mi se spavati ne dade. Nego se okretao i prevrtao pa najpotlije se ustadoh i proviri na prozor i vidoh da je mjesec brzom na zapadu i tada ustadoh. Krstom se pokrstio i bogu se pomolio. Obukao se i pritegao na kajiš opanke, premetnuo diljku preko krila i odoh niz kulu. I odoh kuli bana domaćina.

Kad dođoh tamo, nađoh sve leferove pred kulom na okupu. Pod puškama i pod handžarima i nad njima se barjak vije. Tu prekonoćimo i ujutro poranismo. Konje pojahasmo i potjerasmo poljem i planinom. Kad se dobro rasvanulo i sunce žarko ogranulo, a mi zapadasmu u jednu gustu šumu. Vukovi zavijaju, mededi urliču, čagljji laju, da te strah obide. Ali moji momci od oka junaci. Ne boje se vuka ni hajduka. Iznad naših glava nadvile se jele, bukve, kruške i jabuke. Sve se smiješalo zajedno. Moji momci beru jabuke te stavljaju u bisake pa i ja jednu malu dohvatio pa je stavio u žep. (Vadi iz žepa i pokazuje). Misleći mogla bi mi će valjati. Kad jašući dolje niz planinu poleće do jedne jabuke utva zlatokrila i odleće ovijem pravcem. Moja četa pohitala za njom, ali nje nestade. Kad u tom trku čuh gdje neđe zvono zvoni. Pođosmo ovijem smjerom i dođosmo ovde pred ovu crkvu božiju. Uđosmo i pomolismo se bogu i izadošmo. Kad vidim tebe sa tvojom četom gdje vodiš utvu zlatokrilu. Zdrava tijela, nopolomljivih krila. Moji momci odmah skočiše da je otmu. Ja rekoh, ostavite, ne ćemo pred crkvom božijom činiti razbojište. Nego ćemo o tome kasnije govoriti.

Pa ja vidim tebe priličnijega sa tijelom i odijelom i mislim da bi ti mogo biti čete četobaša. Pa sam zato došao k tebi da te za zdravlje upitam i da ti radi našega današnjega znanstva i poznanstva darujem ovu malu jabuku. (Pruži mu je.)

Domaćin ne uzimlje jabuku, već mu govori: A zašto ti meni tu jabuku davaš? Je li za mito ili za kajtar, ili za kakav strah?

Stari svat: Ne davam ti je ni za mito, ni za kajtar, a još manje za strah. Jer bi se mogao braniti. Imam s kim, a imam s čim! Nego ti je davam radi našega današnjega znanstva i poznanstva, a najviše radi toga što ću danas s tobom sjediti i vino piti i naposljetku te porobiti.

Domaćin primi jabuku i stavljajući je u žep govori: Hvala ruci i jabuci, kad mi je radi prijateljstva davaš. Pa ću i ja tebe sa njom da darujem, da nam bude zalog prijateljstva. (Dade mu jabuku.)

Stari svat uzme jabuku i zahvali i uzima od buklijaša bukliju pa napija napitnicu. Prekrsti se njome i napije:

Pomozi, bože, a veseli, bože, u ovaj dan današnji, a u svaki dobri čas, ako bog da.

U ime ovoga našega današnjega sastanka. U ime našega današnjega znanstva i poznanstva, po naše brane i izabrane, po naše kućne kumove i prijatelje. I po naše na domu domaćine koji su nas na ovi današnji put uputili da nas budu uputili u svaki dobri čas, ako bog da.

Po nas i ove naše leferove i cijeli ovaj narod koji se pred ovu božiju crkvu sakupio, da se bogu moli, da se budu vazda ovde kupiti, bogu se moliti i božije ime hvaliti i slaviti, ako bog da.

Da se mi dva i unaprijeda na ovakome djelu i u ovakom odijelu budemo sastajali i za zdravlje se pitali i međusobno se čistili, ako bog da.

Da naš današnji sastanak kako je dobro počeo, bolje svrši, ako bog da. Sada zdrav si mi, stari poštovani, sve u zdravlje moje i tvoje, a najviše u zdravlje onoga junaka koji će te danas časno i pošteno porobiti, a prijatelj ti vazda biti, ako bog da.

Stari svat se napije i daje domaćinu koji napija malo drukčije i napije se, pa onda dava redom naokolo.

Domaćin zatim uzima svoju bukliju od nevjestina brata ili rođaka i napije se pa da starom svatu, a ovaj redom naokolo. Kad sve ovo završi, ulaze u crkvu. A kad svrši sveta misa, izađu iz crkve.

Prvi pođu nevjestini svatovi nevjestinoj kući.

Domaćin pjeva na mahove kao i stari svat pjesme.

Svatovi đuvegljini upute se malo kasnije za nevjestom.

Stari svat zapjeva:

Veselite se, moji junakovi,
pred nama je sreća dobra.

Te nastavlja s drugom pjesmom.

Kad svatovi dođu blizu dvora nevjeste, stari svat pjeva:

Veseli se, kućni domaćine,
eto tebi kući prijatelja.

Isto tako kad dođe na vrata od avlije.

Prije nego se približe dvoru nevjestinom, oko 500 koraka, barjaktar protjera konja do dvora nevjestinog, gdje ga dočekaju pirne pjevalice pjesmom:

Evo nama barjaktara muštulukčije,
nosi nama dobre glase od sve družine,
a najviše staroj majci od đuveglije.

Kad dođe blizu, majka nevjestina skine mu sa barjaka jabuku i natakne drugu i sveže na barjak šipkov ubrusac. Barjaktar potjera konja natrag i opet se ide obično pred svatovima.

Kad dođu pred dvor, mlađi sinovi primaju konje. Svatovi idu redom kao što su do dvora došli.

Na vratima ih dočekuju 2 — 3 djevojke sa košaricom cvijeća i pjevaju:

Ova kita barjaktaru,
dobro ste došli svatovi.

Kitu mu zadjedu za pas ili na prsa, a ovaj njih novčano daruje. I tako svakomu svašta redom.

Kad dođu svi u kuću gdje je prostor, dočeka ih domaćin. On ih odmah ponudi da sjednu i da se odmore i oružje odlože.

Ali ovi svi stoje na okupu i neće da sjednu.

Stari svat govori: Niti sjedam, ni oružje davam dok ne vidim utvu zlatokrilu za koju smo se ovde zamučili.

Tada domaćin izvede jednu djevojku drugu i govori: Evo vam je. Je li ovo?

Stari svat okrene je dva tri puta i reče: Dobra je i ova. Po ovu bi mogli doći drugi put. Ali ova nije ona koju mi tražimo.

Tako domaćin varaka sa više djevojaka dok dođe red do nevjeste.

Stari svat pogleda jom na ruke i rekne: Ovo je naša. Da vidim je li zdrava? — I okrene je 2-3 puta i poigra sa njom i onda je preda djeveru, a djever zatraži rubac za koji se nevjesta drži djevera.

I onda se sjeda za trapezu . . .«

Ovaj prizor s utvom zlatokrilom opisala je i Lucija Storelli u svadbi u Banićima. U mojem zapisu iz Zatona Doli prizor također počinje pred crkvom, a nastavlja se poslije vjenčanja u nevjestinoj kući. Stari svat pita za pticu »zlatnu, zlatnijeh krila, a bijelijeh noga«. U kući im dovedu po pet, šest djevojaka. Dvije budu s vijencima, malo su manje nakićene nego nevjesta. Najposlije dovedu nejestu. U selu Doli također traže »zlatnu pticu«. U njezinoj kući sve djevojke s nevjestom zatvore u sobu, pa domaćin najprije »za šalu« izvede staru ženu. Ona se pogrbi:

»Evo ti je, na!

On je obrne: A ta nije naša. Ona je svoje dobila!

Onda izvedu druge. Najzad nejestu.«

U Gornjim Majkovima u nevjestinoj kući đeverbaša rekne da mu je »tu lećela jedna ptica crljene glave, svijelnijeh noga, zlatnoga perja . .

— Došao sam je tražiti, izvedite mi je.

Izvedu mu drugih babetina . .

On: Ova je dobra da čuva kokoši i kuću, ali nije moja. Dovedite vi meni onu moju krilatu i pernatu. — Izmijene dvije, tri stare i mlade. I na koncu nju. Dovede je bilo tko:

— Je l' ova?

Đeverbaša: Jest, to je moja!

Oni: Kad nijesi tio primit onu, nećemo ti dati ni ovu. Imaš li ti kakvo znamenje, da su te poslali?

On: Evo! (Pa pokaže bukliju. To je drvena ploska nakićena cvijećem, puna vina. Nosí je u ruci. On im preda bukliju i oni je spremne, pa ju uzme poslije.)

Svatovi malo pričekaju dok mu nejestu izvedu. Kad je dobije, ulaze. On nejestu preda starom svatu. Okreće je na oposlo tri puta, a stari svat je preda djeveru. Okreće je, da nije šantava. A ona se vrti ko na igli.«

U Grudi (Konavle) poslije vjenčanja nevjesta s pratilicom ode roditeljskoj kući. Za njima prvi pođu pirnici, (pratnja nevjestina) a svatovi (pratnja mladoženjina) malo poslije. »Na kućnim vratima dočeka ih pirova majka s imbrikom vode, da se umiju. Dva đevera otiđu u kuću tražiti devojku, da je dovedu starom svatu. Oni koji se nađu u kući stanu ih odvrćati, govoreći da se tu nevjesta ne nalazi. *Desni đever* tad pita dopuštenje u soprin-domaćina: »Pomaga bog u ovi poštenu dom, moj poštenu domaćine! Ja pitam testir u tebe, domaćine, jer mi je ovde u ovaj poštenu dom pobjego jedan lov, pa hoću da ga nađem«. . . Ovak običaj traženja ptice na svadbi poznat je u mnogim krajevima. Negdje je zovu golubica, negdje je ovca ili srna. U istarskih Hrvata već ga je 1689. opisao Valvasor. On iznosi da su prije ptice jarebice pred svatove-lovce doveli neku zakrabiljenu ženu. Narod u Istri kaže da pred mladenkom na vrata dovedu staru ženu, da bi mladenku sačuvali od uroka.¹⁶

Iz te situacije izbili su protesti svatova lovaca koji neće staru nagrudu nego svoju mladu — pticu. Prizor se pretvara u karakternu igru i jedan zapisivač ovog običaja u Istri vrlo je dobro primijetio da se tu već radi o drami: »nastane vrlo duhoviti dvoboj riječima između domaćine i starog svata . . . njihovo pregovaranje izazivlje buru smijeha i unosi vedro raspoloženje, jer se oni nadmeću u duhovitosti i oštroumlju.«¹⁷ Ova igra, iako još sva u svadbenom obredu, već jasno ističe dramske elemente: glumce, dijaloge i motiv. U Dubrovačkom primorju njezin je tekst već ustaljen kao u narodnoj pjesmi, pa je igrači, kao neki književni dramski tekst, zapisuju i uče na pamet.

Svadbeni molitva

Mladencima daju blagoslov ili molitvu roditelji prije nego nevjesta s mladoženjom napusti rodnu kuću. Molitva se daje i u mladoženjinoj kući, prije nego što se mladenci povuku u bračnu sobu. Tekst molitve je prilično dug, pa ga mnogi roditelji ne znaju. Zato obično mjesto njih molitvu izgovara stari svat ili druga koja osoba koja je molitvu naučila. U Zatonu Doli i okolnim selima molitvu daje Kate Mišeta rođena Svilarić, popularna seljakinja koja je inače vrlo dobra kazivačica i poznavatelj narodnih običaja. Evo njezin opis običaja i tekst svadbene molitve:

»Kad ima biti molitva, stari svat zove pirovu majku:

— Pirova majko, dođi, evo ja tebi jabuku, a ti meni devojku na molitvu.

I onda idu na molitvu. Svi svatovi sjedu, a dignu se nevjesta, đuevglija, kum i još dva tri svati. Uzme kum čašu vina, ali je nakićena cvijećem i drži je u ruci. I uzme veliki nož. Stavi ga na trpezu, oštro doli. Kum drži nož pri dnu. Prije su bili u koricama srebrni noži, u koricama bi se stavio.

Onda đuevglija stavi desnu ruku na nož, a nevjesta na njegovu.

Onda dođe onaj koji daje molitvu, sjede za trpezu nasuprot mladencima i govori:

— Što pitate, mladi mladenci? (3 puta)

Mladenci: Božju molitvu u tebe, majko.

¹⁶ Nikola Bonifačić Rožin, Svadbeni igra »Traženje ptice« kod Valvasora i danas. Narodno stvaralaštvo — Folklor, sv. I. Beograd 1962, str. 27—31.

¹⁷ Svadbeni običaji u južnoj i zapadnoj Istri. Istra, Zagreb 1939, br. 29, str. 3.

Đever i đeverbaša stoje iza mladenaca na nogama, drže pečene kolače u ruci i kažu: Amin, bože! — (i kucnu mladence u glavu kolačem.)

Mati (onaj koji je zastupa): Prva molitva od gospodina boga, pa od oca duhovnoga, od kralja zemaljskoga, pa od pape rimskoga, pa od mene velike grešnice.

Đever i drugi: Amin, bože! — kucaju kolačima mladence.

Mati: Najprije dâ vam bog da sretno postupite iz ovoga stana, a u drugi stan, a u svaki dobar čas, ako bog da.

Đever i drugi: Amin, bože, amin. — Opet kucaju mladence.

Mati: Da budete rano raniti, na polje slaziti, volove zgoniti, sjemenac snositi, da se budete k istoku okretati, a boga se spominjati.

Đever i drugi: Amin, bože, amin!

Mati: Da vam bog da prve ćeri, posljednje sinove, da nevjeste ne zateku zôve. Da vam bude pod mladost dika od zetova, a pod starost hrana i fala od sinova.

Da budete vi od vašega srca u crkvu hoditi, boga moliti, crkve graditi, zdvora klakom i kamenom, a iznutra križom i kaležom. Da vam budu dolazili ubogi, gladni i žedni, i goli i bos, a da budu odlazili siti i obučeni, ako bog da!

Đever i drugi: Amin, bože, amin!

Mati: I govorili: »Dobra ti ova odiva došla, ispod onega šljemena, a u ovo šljeme, a u svaki dobar čas. Da vam bog da više dobra, nego ona nama dala.« I ubogi odoše sretni i zadovoljni.

Da vam se bude svaka sreća viti i držati, ko pijesak mora dubokoga, kako brštan drva visokoga, a zvijezde neba visokoga, anđeli raja nebeskoga. Da vam bog da više dobara, nego ima u Jakinu bokara. Više kuće stoji vam stog, a na njemu gospodin bog. Svakom daje šakom, a vama dvojici kapom.

Da vam čele na istoku zatvore sunce, a ovce planinu potisnu, da vam sve rodi časnom i lijepom, a planine sirom i mlijekom.

Da vam budu više kuće čele zukati, a u kući se muške glave rađati. Ja vam više nemam što dalje, bog vam dao zdravlje!

Đever i drugi: Amin, bože, amin!

Mati: Što vam ja nijesam isporavila neka isporavi gospodin bog!

Đever i drugi: Amin, bože, amin! (Kucaju kolačima mladence)

Mladenci stupe naprijed. Kum dade nevjesti i đuevgliji napit se iz one čaše i stavi je na sto. Nož stavi za pas, a oni se ljube sa svojimima i polaze.«

U Mravinci mladenci »stave iznad noža ruku poviše ruke, a nogu priko noge drže. On stavi nogu priko noge njezine, da mu ne pobjegne. »Tamo uzmu kolače kum i đever pa mladence tuku njima po glavi, pomalo. I vazda govore: Amen!« Molitva u Mravinci spominje oca:

— Što pitate, mladi mladinci?

— Božju molitvu, a u tebe čako! — Molitvu daje ko zna.«

U Kovačićima (Gornji Majkovi) kazuju molitvu kad nevjesta odlazi iz roditeljske kuće i kod njega, kad idu spavati. »Kruhom ih udaraju po glavi. On stavi desnu ruku na njezinu desnu ruku i nogu na njezinu nogu.« U Smokovljanima također kazuju molitvu, tuku mladence kolačima i govore: »Amin,

bože!« U Zatonu kazuju molitvu kad nevjesta ide iz roditeljske kuće. Mladenci kleknu na jastuke. Blagoslov izgovara otac ili netko od bližih rođaka.

Blagoslov mladenaca u Župi dubrovačkoj popraćen je također udaranjem kruhom. Na više mjesta zabilježio sam tekst toga prizora, a opisala ga je i Olga Oštrić. Ona navodi da svatovi, četiri pirnika, nad mladencima drže okrugao kruh i kako bi otac blagoslivljajući ih izrekao koju želju, oni bi odgovorili: »Amen, da bog da!« A pirnici bi ih udarali kruhom po glavi. Svatovi pri tom pjevaju: »Dobra kmetice, dobro ti se reče...«, uz pripjev: »Svi su časi...«¹⁸

U Velim Munama (Istra) također su govorili mladencima molitvu. Tamo bi mladenci kleknuli pred oganj, a stari svat i djever ukriž su nad mladencima udarali kolačima i pjevali:

Što ti reče, majko,
sve se dobro steče,
i našem brajnu,
i našoj sestrici.¹⁹

Ovaj običaj u Istri spominje već Valvasor te navodi sličan tekst u hrvatskom izvoru: »Nasiđo bratezo, nase neveste, debe njem shito usako rodilo, angeli stahu, amen sasuaču, amen, amen!: Dok kolačima udaraju mladoženju u glavu, govore svatovi: »Usi dobri zhasi, oui naybolie.« Svi stojeći okolo govore: »Amen, amen!«²⁰

Kod ovog prizora efektno djeluje razmještaj aktera: mladenci s rukama iznad noža, svatovi iza njih s kolačima, pred njima osoba koja govori molitvu, a naokolo ostali svatovi i pirnici. U ovom prizoru dijalog se već nazire. Nasuprot osobi koja daje molitvu, a simbolizira višu silu koja daje blagoslov, mladenci su sa svatovima. Oni katkada sami, a katkada mjesto njih svatovi koji ih kucaju kolačima, a katkada svi prisutni zajedno, kao neki antički kor, na želje glavnog lica, izgovaraju: »Amen, bože!«

U svadbenom ceremonijalu molitva najizrazitije odaje obredni karakter. Njezin je tekst ponešto nalik na crkvene litanije. Pa ipak se već i ovdje osjeća kazalište: Raspored skupina i »dijalog« između kora i simboličnog lica koje kazuje molitvu. I tekst molitve je tradicionalan, te ga samo pojedinci znaju napamet. Zbog toga oni i kazuju obično molitvu, pa nastupaju kao neki profesionalci, u ime roditelja, bez maskiranja.

Zdravica

Za vrijeme svadbe često se pije i nazdravlja. Korijen riječi pir isti je kao i u glagola piti, po tome je imenica pir prvobitno značila sastanak nekoliko ljudi koji mnogo piju, pijanku (Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika). Već pred crkvom se napija i pije iz buklija. Svatove časte vinom i iz kuća uz koje pro-

¹⁸ Olga Oštrić, navedeno djelo, str. 466.

¹⁹ Nikola Bonifačić Rožin, Hrvatske narodne pjesme, priče i običaji iz Čićarije i kotara Buzet 1952, Zagreb, rkp. INU br. 90, str. 25.

²⁰ J. W. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Krain, II. izd. Rudolfswert 1877—1879. II. Bd. str. 332.

laze. Kad svatovi izlaze iz nevjestine kuće u Zatonu Doli, pjevačice drže bocu i čašu i svakom svatu daju piti uz pjesmu:

Ova čaša barjaktara,
podite zbogom svatovi.

A kad je kod mladoženje večera pri kraju, kuharica donese staromu svatu kosti i govori mu: »Evo ti, stari svate, kosti. Nema više ništa. Sve ste pojeli.« — Sutradan mu pjevaju pred razlaz:

Uputi se, stari svate,
vrijeme ti je.
Šjene su se otisnule
od svake gore,
a najviše od 'ne gore
od koje ste vi.
Izlio si ovna mesa
sve do kostice,
izlio si peću kruha
sve do korice,
popio si bačvu vina
sve do kapljice.

Bez vina nema razbijanja čaše kad se odnosi skrinja, bez vina nema ni molitve. Vino se iznosi kao žrtva, a zdravica za trpezom djeluje kao njen popratni tekst. Evo kako ona glasi u selu Mravinca, a zapisao ju je Ivo Bobić:

»Zdravica za trpezom i opijevanje. D o m a ć i n uzme na čisti pjat ili gvantijeru dvije čiste čaše i punu bocu vina, natoči čaše i govori: Naši su stari kod ovakvih zgoda pili i napijali. Oni su pili sa tulinom od 12 oka, a napijali u 12 zdravica, a mi smo mladi spali na ove male čašice i na 3 zdravice.

Uzme jednu čašu, ustane govoreći:

Ja ću napiti u ovu zdravicu, a u veliku slavu božiju, a u zdravlje ovoga doma domaćina koji je ovu svijetlu sofru postavio, da je bude postavio u svaki dobar čas, ako bog da po nj, po njegov rod i porod i po njegove kumove i prijatelje, po njegove brane i odabrane, po njegove na polju težake, na moru mornare, u vojsci vojnike, na putu putnike i u gori čobane, ako bog da!

Po njegovo časno pleme, kućno šljeme i žitno sjeme, ako bog da!

Da mu bude pleme plemenom, šljeme šljemenom, a sjeme sjemenom. Da mu bude pleme dično i ponosno, kućno šljeme tvrdo i vječito, a žitno sjeme plodno i beričetno, ako bog da!

Da mu bog da junaku u širokom polju i u groznu vinogradu, u kitnom maslinjaku, slatkom voćnjaku, u vrijednoj stopanici i pažljivoj čobanici, u brzom konju i u tvrdu volu i valjanu težaku, u dobru zanatu i oštru alatu, ako bog da!

Da bude junak rano raniti, na ravno polje slaziti, krstom se krstiti, a bogu se moliti. Sjemeni snositi, a volove sagoniti. K istoku se okretati, a boga spominjati, ako bog da!

Da bude desnom rukom mahati, rijetko sijati, a da mu bude često nicati, ako bog da!

Da mu bude u busu busato, u trsu trsato, u klasu klasato, na guvnu mnogo, u kući sporo, a u srcu beričetno, ako bog da!

Da ga bog obdari svakim dobrim plodom, žitom voćem, medom, maslom, uljem i vinom, a najviše kućnim mirom, ako bog da!

Da ga bog da junaku na svakom koraku u punoj kesi i u veseloj sreći, ako bog da!

Kud goć junak stupo, na sreću nastupo, da ga se bude sreća držati, ko što se drži vlaga oblaka, igra momaka, brštan drva, pijesak mora, zvijezda neba, a anđeli raja nebeskoga, ako bog da!

Kad zdravicu prvu svrši, ostavi je, a uzme drugu govoreći:

'Zdravi da ste mi u drugu, a u ljubav dugu, a u zdravlje onoga doma domaćina.'

Kad zdravicu drugu svrši i nju ostavi, a uzme u ruku bocu govoreći:

'Do sad smo napijali male, a sad ćemo početi u velike, ako bog da! Zdravi ste mi sa ovom trećom srećnom, a u zdravlje moje i ovijeh mojih leferova, da nas bog uzdrži u skladu braskomu i ljubavi družinskomu, ako bog da!'

Kad napije i treću zdravicu, ostavi je i odmah zapjeva:

Koji junak zdravicu napio,
napio je u čas dobar,
i komu je napio,
i on zdravo i veselo bio.

Odmah zatim počnu jednu junačku pjesmu, obično »Majka Jugovića« ili »Konja jaše Janko i Sekule« i pripjeva svakog svata po redu, npr.

Domaćin:

Kad se sleže na Kcsovu vojska,
Veseli se, brate, pošten domaćine,
poštena ti sofru i dolija (nazdravica)
a svijetal ti obraz bio,
i pred braćom i družinom,
amin, mio bože!

Onoga doma domaćin:

Hvala, hvala,
vazda pjevo,
zdravo bio i veselio se.

Domaćin:

U toj vojsci devet Jugovića.
Veseli se, brate stari svate
brčno perje pred družinom,
bome ti je i pristojno,
pomogo ti bog veliki.

Stari svat:

Hvala, hvala,
vazda pjevo,
zdravo bio i veselio se.

Domaćin:

I deseti stari Jug-Bogdane.
Veseli se, pirov babo,
ti veselje učinio,

od srca se veselio,
pomogo te bog, veliki.

Pirov babo:

Hvala, hvala...

Domaćin:

Boga moli majka Jugovića.
Veseli se ti pirova majko,
ti sinove požejala,
svoje ćeri udavala,
to ti bilo u čas dobar.

Pirova majka:

Hvala, hvala...

Domaćin:

Da joj bog da oči sokolove.
Veseli se, brate prvijenče,
brčno perje pred družinom,
ti se vazda veselio,
a dobri ti bog pomogo.

Prvijenac:

Hvala, hvala...

Domaćin:

I bijela krila labudova.
Veseli se, brate kume,
kumovi te kumovali,
a braća te milovala,
a placa ti vjerovala,
a dobri ti bog pomogo.

Kum:

Hvala, hvala...

Domaćin:

Da poleti na Kosovo ravno.
Veseli se, brate duveglja,
veselje ti u čas dobar bilo,
to ti prvo i posljednje bilo,
pomogo te bog veliki.

Duveglja:

Hvala, hvala...

Domaćin:

I da vidi devet Jugovića,
Veseli se, brate barjaktare,
brčno perje pred družinom,
pomogo te bog veliki.

Barjaktar:

Hvala, hvala...

Domaćin:

I desetog starog Jug-Bogdana.
Veseli se, ti brate devere,
ti devere, ti zlatni prstene,
š nevjestom ti bog pomogo,

Vi poštujuće jedno drugo,
a oboje će bog vam .

Dever :

Hvala, hvala ...

Domaćin :

Što molila, boga domolila.
Veseli se, brate deverbaša.
Ti se vazda veselio,
a mili ti bog pomogo.

Deverbaša :

Hvala, hvala ...

Domaćin :

Bog joj dade oči sokolove.
Veseli se, brate buklijašu.
Ti družinu vinom napoijo,
a bog tebe zdravljem junačkijem.

Buklijaš :

Hvala, hvala ...

Domaćin :

I bijela krila labudova.
Veseli se, brate dolibaša.
A svijetal ti obraz bio
i pred braćom i družinom,
amin, mio bože!

Dolibaša

Hvala, hvala ...

Domaćin :

Onda pjeva redom muškarcima:
Ona leti na Kosovo ravno.
Veselite se, braćo znanci i rođaci,
Vi se vazda slagali,
i jedan drugog pomagali,
a mili vas bog pomogo.

Rođaci :

Hvala, hvala ...

Ako se ne pjeva po imenu redom, uzimaju se sad
ženske:

Domaćin :

Mrtvih nađe devet Jugovića.
Veselite se, tetke, sestre i nevjeste,
na saboru junačkome,
gdje junaci vino piju,
a devojke boga mole,
svijem jaki bog pomogo.

Ženske :

Hvala, hvala ...

Domaćin :

I desetog starog Jug-Bogdana.
Koga se nijesam ja ovde sjetio,
sjetila se višnja slava božija,

A pokraj njih devet bojnih koplja.

Ovaj sabor svima na veselje,
a mrtvijem dušam na spasenje,
a da bi se u raj naselile
i sa božijim svetim veselile.

Na kopljima devet sokolova.

Ovdi sofras sjala,
od vijeka do vijeka,
a za njomena sjedali
sve svijetli obrazovi,
Amin, mio bože!

Kad domaćin i stari svat dovrše napijanje i opijevavanje predađu zdravice
dvijema djevojkama govoreći da vino izmiješaju u sve sude.

One uzmu i učine pa s bocom i čašom na gvantijeri pridu k trpezi i
pjevaju:

Koj nas junak obveseli,
obveselio ga bog,
a i njega,
i vas njegov rod.
Tko vino pije od slave božije,
slava ga božija vazda pomogla,
i djevica Marija,
koja boga rodila,
i za nas se molila,
I vino i čelo,
sve nam zdravo veselo, veselo!

Ovo se pjeva tukući nogama i mašući kapama, a svi na nogama. Sjedne se,
a djevojke se približe domaćinu i pjevaju mu:

Domaćinov vinograd
vas je papra posijan,
i pšenicom bjelicom,
i vinovom lozicom,
i poštenom besjedom,
I vino i čelo,
sve nam zdravo, veselo, veselo!

Domaćin, i svaki kad ga red dođe, zahvali: Hvala, hvala, vazda pjevale,
zdrave bile i vesele.

I napije se.«

Poslije toga djevojke redom pjevaju počasnice prisutnima na svadbi.

Tekst zdravice iz Banića sličan je ovom iznesenom tekstu iz Mravinice.
L. Storelli napominje da nakon zdravice stari svat pjeva pjesmu »Konja jaše
Janković Sekula« ili o Kraljeviću Marku. Zatim se pripijeva svakom.²¹ Iz nje-

²¹ Lucija Storelli, Spomenuto djelo, str. 189. U selu Mravinca zabilježio sam
svatovsku pjesmu što se pjeva kad idu svatovi na put i kad se opijeva trpeza:

Konja jaše Janko i Sekule,
ispod grada bijela Mađara.
Gledale ga Mađarke djevojke,
gledale ga pa su besjedile:
«Mili bože, na daru ti fala,
dobra konja, boljega junaka,
neće li se navrnuti dvoru momu!»

Ovu su pjesmu pjevali i maškare-svatovi o pokladama, dok su s nevjestom
i barjakom išli po selu i kupili jaja. Kazivao Đuro Bobić, seljak, u narodnoj nošnji
sa žutim pasom, rođen 1898.

zina opisa ne bi se moglo zaključiti da se pripijeva poslije svakoga stiha junačke pjesme, kao u Mravinci.

U Župi se za ručkom »govori napitka«.²² Bez pripijevanja uz junačke pjesme. Ni u Konavlima (Gruda)²³ nije zabilježen ovaj način.

Međutim, pripijevanje poslije zdravice u Dubrovačkom primorju daje cijelom ovom prizoru dramski značaj. Domaćin ili stari svat scenski ističe svako lice kojemu pripijeva, a ono mu zahvaljuje uobičajenim stihovima. To još nije dramski dijalog, ali zahvala nosi radnju, pa sva lica na svadbi budu spomenuta. Zdravica ovaj skup smatra obrednim, kad kaže u stihovima:

Ovaj sabor svima na veselje,
a mrtvijem dušam na spasenje.

Lucija Storelli zabilježila je 1933. počasnice koje djevojke pjevaju svatovima na svadbi u Banićima. Ona je 1935. tekstove tih počasnica objavila u svojem radu u Vjesniku Etnog. muzeju u Zagrebu (knj. I str. 190—193). Označila je kojim se sve osobama pjeva. Nekim osobama pjeva se po više pjesama, kao »ženama, (koje su na piru)« ili »djevojkama«, pa su te pjesme donesene pod rednim brojevima.

Zanimljivo je da se zbirka ovih počasnica nalazi i u bilježnici Ive Bobića iz Mravince. On je nekih trideset godina poslije L. Storelli također pribilježio te svadbene pjesme, donio ih gotovo u istom redu, te je i on tekstove, kojih ima više namijenjenih nekoj osobi, kao npr. »mladićima« popratio rednim brojevima. Tekstovi kod Bobića nisu prepisi iz rada L. Storelli, ali nisu ni varijante, jer se većina tekstova, uz neke manje izmjene, gotovo svuda podudara. To je i razumljivo, kad se zna, da su Banići i Mravinca u Dubrovačkom primorju, općina Slano. Međutim, kod Bobića ima više tekstova pojedinim osobama nego kod L. Storelli. Npr. L. Storelli ima »mladićima« 6 tekstova, a Bobić 9, L. Storelli »djevojkama« 6 tekstova, Bobić 10. Osim toga, I. Bobić spominje više osoba nego L. Storelli, kojima se pjevaju počasnice, kao npr. fratru, Hercegovcu, sredovječnim ljudima, djeci itd.

Među ovim tekstovima ima vrlo lijepih i vrlo starih primjera. Zato ćemo ovdje najprije iznijeti one počasnice iz Bobićeve bilježnice, kojih nema u radu L. Storelli. Ovime će se popuniti zbirka svadbenih počasnica koje se, prema nekim indicijama, već nekoliko stoljeća pjevaju duž našu dalmatinsku obalu od Zadra do Perasta.

U Bobićevoj bilježnici »dolibaši«:

Cvijetak uz trpezu,
niz trpezu sve prilijeće,
do našega dolibaše
sve dolijeće .
Veseli se, dolibaša,
neka ti je čas.
Među braćom i družinom,
vazda pošten glas
I vino... itd.

²² Olga Oštrić, spomenuto djelo, str. 464.

²³ Nike Balarin, spomenuto djelo.

»Strancu«:

Ovo je junak iz tuđe zemlje,
rada b'smo mu pozlatit perje.
Neka se hvali u zemlji onoj,
kakav je hadet u zemlji ovoj.
I vino... itd.

Kod L. Storelli slijede dvije pjesme koje ona namjenjuje »intelektualcu«, a Bobić »strancu«. Bobić:

»Fratru«:

Nije sablja za popa ni fratra,
već krunica i križ ispod vrata.
Disciplina i pokora teška,
redovnika djela su viteška.
I vino... itd.

»Hercegovcu«:

Čokni Vlaše, volove,
pa ti posij dolove,
jer kad rodi pšenica,
nijesu gladna dječica.
I vino... itd.

»Srednje vječnim ljudima«:

1. Golem junak na rudinam staše,
kod njeg koplje zasaden b'jaše,
Od junaka i koplja sve rudne sjaše.
I vino... itd.
2. Ide junak stranama,
opaso se strelama,
Supro njemu druga dva,
Jedan veli: »Homo na nj«.
Drugi veli: »Ne hod na nj«.
Tiho jezdri, vele zna,
pogubit će obadva.
I vino... itd.
3. Tko mi vojnu piti da,
Bog mu dao duši raj.
Da mu rodi vinograd,
i pšenica bjelica,
i ljubovca djetića,
do prvoga Božića.
4. Golem junak u odaji spaše,
na ruci mu vjerna ljuba staše.
Kad ga volja, tad je cjelivaše.
I vino... itd.

Kod L. Storelli i Bobića pjesma »mladićima« 1. počinje stihovima:

Svi junaci oženjeni,
samo nisam ja.

Kod Bobića »mladićima« 2:

Ovaj mi junak
djevojku gleda.
Ne gleda joj na njeđarca,
na poslaćene,
nit jom gleda rukavice,
svilom vezene,

nego roda i plemena,
s čim će doma doć.
I vino... itd.

Kod L. Storelli »mladićima« 2. podudara se s Bobićevom 3.

Kod L. Storelli »mladićima« 3. podudara se s Bobićevom 4.

Kod L. Storelli »mladićima« 4. podudara se s Bobićevom 5.

Kod Bobića »mladićima« 6:

Grize momak jabuku,
ugrizo se za ruku.
Ajme meni, ručice,
djevojačka dušice.
Je da ide ikog mog,
da sastavi mene s njom.
Sam bi znao višnji bog,
što bi' ja junak činio s njom.
I vino... itd.

Kod L. Storelli »mladićima« 5. podudara se s Bobićevom 7.

Kod L. Storelli »mladićima« 6. podudara se s Bobićevom 8.

Kod Bobića »mladićima« 9:

U junaka svilen pas,
svile bijele.
Djevojke ga istrigale,
s njim se igrale
Ako su ga istrigale,
nakitit će ga.
I vino... itd.

Kod Bobića »bratu« 2:

Paun se ptica sa perjem diči,
jer ima s čijem,
a ja s tobom moj brajane,
jer imam s kijem.
I vino... itd.

Kod Bobića »mladićima« 10:

Ide momak potokom,
za njim doru poskokom.
Stani, doru, živ ti ja,
doklen vojnu piti dam.
A kad vojnu piti dam,
onda idi kud goć znaš.
I vino... itd.

Kod L. Storelli »ženama (koje su na piru)« 3. nema kod Bobića.

Kod L. Storelli »ženama (koje su na piru)« 4. podudara se s Bobićevom 3.

Kod L. Storelli »ženama (koje su na piru)« 5. podudara se s Bobićevom 4.

Kod Bobića »otmenojoj ženi«:

Sve su zvijezde,
na istoku nema Danice.
Evo nama i Danice,
svijem gospođe.
I vino... itd.

Kod L. Storelli »udovici«, podudara se s Bobićevom »udovici«.

Kod L. Storelli »udovcu«, podudara se s Bobićevom »udovcu«.

Kod L. Storelli »ženi (u trudnom stanju) 1, podudara se s Bobićevom »ženi nosećoj«.

Kod L. Storelli »ženi (u trudnom stanju)« 2, podudara se s Bobićevom »ženama od djece«.

Kod Bobića »djevojkama« 4:

U naranče gusti vrsi,
u djevojke duple prsi.
Tko bi ih se hvatio,
taj bi skupo platio.
Junak će se hvatiti,
neće ništa platiti.
I vino... itd.

Kod Bobića »djevojkama« 5:

U djevojke crne oči
ko drenina,
tuđim selom hodila
pa govorila:
'Rada bi se u ovom selu,
nazvat nevjesta.'
To začuo mladi momak,
pa jom govori:
'Budi sele sobom dobra,
bit ćeš degod hoćeš.'
I vino... itd.

Kod L. Storelli »djevojkama« 4. podudara se s Bobićevom 6.

Kod L. Storelli »djevojkama« 5. nema kod Bobića.

Kod Bobića »djevojkama« 7:

Tanka tančice,
fina finice,
s tobom se šile
fine košulje.
Tanke pretanke,
fine prefine,
što se nosile,
među gospodom.
I vino... itd.

Kod L. Storelli »djevojkama« 6. podudara se s Bobićevom 9.

Kod Bobića »djevojkama« 10:

Djevojka se veseli,
udat će se jeseni,
a mati je kara:
'Nema čeri dara.'
'Muči, kučko stara,
puna kuća dara.'
I vino... itd.

Kod Bobića »djeci«:

- 1 Čukovo pile, ne grebi slame,
ako dođe orle,
prokljuvat će volje.
I vino... itd.
2. Oh, smrčiću gušnjati,
nemoj tako gušnjati,
i ti ćeš se udati,
kako ti je i mati.

I vino i čelo,
sve nam zdravo veselo,
veselo.

Ostale počasnice kod L. Storelli: domaćinu, starom svatu, ocu, majci, prvijencu, kumu 1, 2, đuveglji, barjaktaru, djeveru, djeverbaši, buklijašu, nevjesti 1, 2, starcu 1, 2, popu, mladićima 1, ženama (koje su na piru) 1, 2, djevojkama 1, 2, 3, podudaru se uglavnom s počasnicama u Bobićevoj bilježnici.

Zdravice i počasnice već se davno spominju i bilježe kod nas u Dalmaciji. Petar Hektorović u »Ribanju i ribarskom prigovaranju« (1568) ima stihove:

Učinmo zdravicu ovde mi na staru,
recmo počasnicu oba gospodaru.

Zatim slijedi počasnica:

Naš gospodin poljem jizdi jizda da mu je,
Na glavi mu sfilan klobuk, sinca da mu je.

U Bobićevoj bilježnici je počasnica »djevojkama« 2. koja ima varijante u starim tekstovima. Kod Bobića tekst glasi:

Oj djevojko pod gorom,
sapni puca pod grlom,
da se grlo ne bijeli,
da me srce ne boli.

Kod L. Storelli ista počasnica ima prvi stih:

Oj djevojko pod grmom...

Slične stihove susrećemo i u prvoj knjizi Vukovih pjesama (u pjesmi br. 571). Intonacija u ovim stihovima ista je kao u početnim stihovima stare pjesme:

A ti, divojko šegljiva,
zapni putašca do grla,
da ti se dojke ne vide,
da mene želja ne bude.

Ova romanca nađena je u jednom zadarskom rukopisu XVII stoljeća,²⁴ a već je spominje Zoranić u »Planinama«, kao pastirsku pjesmu (XVI st.).

O starini nekih tekstova Bobićeve zbirke i njihovoj raširenosti po Dalmaciji: svjedoči i pjesma što je nedavno objavljena iz rukopisa peraštanskog (s kraja XVII stoljeća) koji se sada čuva u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu. Tekst glasi:

Sokoloviću, najljepši tiću,
što tako stojiš ter lova ne loviš?
Utve ti padoše u sinje more,
a prepelice u ravno polje.
Obira', sokole, što ti je od volje.
Sokolu od volje prepeličica,
Dobru junaku mlada devojka.²⁵

Kod Bobića »mladićima« 8. tekst glasi:

Sokoloviću, najbolji t'ću,
utve su pale u sinje more,
a prepelice u ravno polje.
Uzmi, sokole, što ti je za volje,
a bez nevolje.
Ali ćeš utvice,
ali prepelice.

²⁴ Dr Franjo Fancev, Dosad najstarija poznata hrvatska pučka pjesma iz sjeverne Dalmacije, Zbornik u čast B. Popovića, Beograd 1929.

²⁵ Dr Miroslav Pantić, Narodne pesme u zapisima XV—XVIII veka, Beograd 1964, str. 92.

Kod L. Storelli »mladićima« 6, prvi stih glasi: »Sokoloviću najljepši t'ću«. U Vukovoj 1. knjizi narodnih pjesama pod naslovom »Peraške počasnice« ima varijanta ovim počasnicama iz Dubrovačkog primorja. Vukova počasnica br. 141 »Kakom gospodaru« kod Bobića je namijenjena »Strancu« 3: »Gospodin sjedi u zlatnom stolu«. Vukova počasnica 142 »Gospodi« kod Bobića je namijenjena »Strancu« 2: »Gospari ste vi«.

Koliko su još ove počasnice u životu, svjedoče i zapisi Stj. Stepanova.²⁶ On je 1963. na otoku Španu, Luka Šipanska (na Velom vrhu) zabilježio tekstove nekih napitnica i na magnetofon snimio njihove napjeve. Početni stihovi tih napitnica (kojih varijante nalazimo u Bobićevoj bilježnici) glase:

1. Leti cvijetak topole,
oko čaše popove....
2. Sve su zvijezde na istoku,
nije Danica...
3. U naranče česti vrsi,
u djevojke duple prsi...
4. Ide junak stranama,
opaše se strijelama...
5. Djevojčice, fina igličice,
s tobom se šivlje fine košulje...

Nevjesta dijeli pandišpanj.

Na svadbi su obligatni darovi. Osobito se gleda što je nevjesta donijela. Među njezinim darovima mora biti pandišpanj (pan'di Špagna — poslastica). U ovom je kraju običaj da se na svadbi »krade«. Negdje svatovi uzmu vilice i drugi pribor, drugdje kokoš, odnesu i barjak, a nastoje odnijeti i kolače. U Brocama su se jednom mladići popeli jedan na drugoga do prozora na prvom katu, ušli su u sobu i odnijeli tri komada pandišpanja i torte. To su pojeli.

U Zatonu Doli pri dijeljenju pandišpanja izvodi se gluma. Kazuje već spomenuta Kate Mišeta, rođ. Svilarić: »Nevjesta od svoje kuće donosi pandišpanj. U svojoj sobi ona ga križa (reže).

Dode prvi kum u sobu i legne na postelju, da je bolestan.

O n a : Što ti je, moj kume?

K u m : Bolestan sam.

O n a : Evo ti malo voća pa idi.

K u m : Ma ne mogu, bolestan sam.

Ona (ide oko njega): Ustani, digni se, pojedi pa ćemo poći dolje u društvu svi skupa.

O n (malo postane, pa šanće ko da je šantav): Šantav sam, ne mogu ići.

O n a (mu onda da dva tanjurića, da nosi jedan njemu, a jedan barjaktaru): Evo tebi jednoga, a jednog barjaktaru.

O n (pođe šantajući).

Zatim idu drugi svatovi u sobu. Isto se šalu pa nose na stol i daju narodu okolo.«

²⁶ Stjepan Stepanov, Narodne pjesme Dubrovačkog primorja i otoka Šipana, 1963. Rkp. INU br. 442. U Dobruju na otoku Krku, prema informaciji Iva Jelenovića pjeva se na piru napitnica popu:

»Palo pero s topole (zo smokve)
vosrid čaše popove...«

Putnik

Mladencima su smetali svatovi kad bi pošli spavati. Tukli bi im na vrata. U selu Doli »jedan svat bi tukao i rekao:

— Ja sam putnik, putujem iz daleke zemlje. Ubila me kiša, ubilo me nevrijeme. Ja sam siromah na putu. Niše nikog nemam. Pa bi vas molio, da bi mi vi siromahu nešto udijelili.

Ondar bi oni unutar spravili škartoc slatkiša, otvorili bi vrata i dali mu. On bi to donio doli i podijelio svima:

— Vidite kako sam ja to dobio od nevjeste.

I drugi bi išli, svaki svat. Tako bi im smetali, te ne bi nikako spavali. U staro doba bi postelju napravili da padu kad legnu.«

Smetanje mladencima kad pođu spavati svuda je rašireno u našim krajevima. Ovdje je to smetanje prešlo u glumu, s motivom o siromašnom putniku. Ovaj motiv toliko se već osamostalio, da ga maškare izvode i na svadbi i o pokladama.

Još bi se našlo dramatskih prizora na svadbi u Dubrovačkom primorju, kao »Doček nevjeste« na vratima, kad joj svekrva daje meda s riječima: »Što ti bilo grko, neka ti bude slatko.« Ili prizor ujutro poslije prve bračne noći, kad »Nevjesta mete ognjište«, a svatovi joj bacaju slamu. Međutim, ovi prizori oskudijevaju tekstovima, te je gluma jedva primjetna. I nema maskiranja.

Zato prelazimo na one pojave na svadbi koje su već prave glumačke cje-line. U njima još ima detalja koji govore da je ovim igrama svadba dala poticaj ali se one nisu nerazdjeljivo povezale sa svadbom. Vidimo ih i na drugim narodnim priredbama.

2. Maškare na svadbi

Narod svadbu gleda ozbiljno, kao neki sakralni čin, na kojemu je sve propisano. Ako se nešto učini netačno, ako se zaboravi, ili slabo postavi, već to nije dobro i smeta da se postigne sretan ishod za mladence.

Uz molitve i blagoslove, na svadbi su ipak dopuštene i šale. One se u određenim časovima upravo traže da bi svadba vrijedila.

Osobito se prave komedije oko staroga svata koji mora znati govoriti i odgovoriti. Pred njega nose kosti poslije večere. Kuharica čađom namaže ruke pa se oko staroga svata umiljava i namaže ga po licu.

I svatovi često budu iznenađeni. Ili im neprimjetno ispod stola vežu noge ili im na leđa prišiju repove.

Od zadirkivanja nisu pošteđeni ni mladenci. Mladoženji na tanjuru donesu otpatke da se počasti, a mladenka čuje svakakvih riječi, ali je pravilo: »na svadbi se ne smije uvrijediti«. To znači da je šala sastavni dio svadbenog obreda, ona se čini da bi akcije oko mladenaca bile do kraja dobro izvršene. U takvoj atmosferi pojavile su se i svadbene maškare.

Putnici od Imotske.

Ovu glumu iz Zatona Doli opet priča Kate Mišeta, rođena Svilarić. »Svatovi bi se maskirali pa bi nosili gvantijeru da prosu, ko da su siromasi. Bilo bi ih više u rutavu robu, muški u ženske, a ženske u muško.

— Mi smo tužni, gladni i ubogi iz daleka puta. Ovdje smo čuli da je pir pa da bi nam što god udijelili da bi se i mi veselili s vama.

(Pa stenju kao da su bolesni.)

— Ot kuda ste?

— Tamo od Imotske. Popaljena kuća, nikoga nemamo, pa da bi nam što god ugledali, a vama će dragi bog.

Dadu im solada i pogače.

To čine pirnici. I mladence pitaju da im dadu.

Nose prosuju na kojoj se priga, ko da im je gvantijera:

— Nemamo ništa nego ovo na sebi!«

Već je spomenut »Putnik« koji u Dolima lupa mladencima na vrata. On izjavljuje da je putnik, ali još nije kao takav maskiran.

I drugdje na svadbi glume putnika. U Ceri kod Perkovića kuhar bi se obukao kao siromah, pa bi došao među svatove i tražio pomoć.²⁷ Putnika u više varijanata glume i na prelima.

U Gornjoj Hercegovini na prelo dođu »P r o s j a c i«. Dvojica se udronjaju, uzmu torbe i štap te mole pomoć. Na prelu se u tim krajevima pojavi »U d o v a c - p o g o r j e l a c«. On vodi sa sobom kćer, kojoj traži službu. Za sebe traži ženu. On »jedno drvo umota šalom i sveže među noge, tako da ono može odmjeravati, kad je to njemu volja. Na trbuh priveže komad teneće, te ono drvo, kad odmjera, udara po kapku i lupa.«²⁸ Na takav način učine »K a n t a r« o pokladama u Brotnicama.²⁹ Sličan »Kantar« falčkoga karaktera učine maškare o pokladama i u Ridici, pa s njime dođu na svadbu, kad se ona održava o pokladama.

K a n t a r

Kazuje Pero Bronzović iz Ridice, rođ. 1926, nastanjen na Šipanu: »Maškare bi montirali kuku, duljinu kantara. Kuka od kantara bila je između nogu... Na kuki uteg. Kuku bi imao otraga vezano za kaiš. Na prsima bi imao lamu od petrolja.

S Kantarom bi išao još jedan. Vođa. Prodavali su vunu, kafu, pjevali narodne hrvatske pjesme.

V o đ a p i t a n e k o g a

— Očeš kupit? Koliko? Ajde izmjeri.

K a n t a r b i č u č i o , p a b i s e u s p r a v i o i k u k a b i s k o č i l a i u d a r i l a o p r s a , o l a m u . K a d b i s e u s p r a v i o , u t e g b i p a o i o n d a b i k u k a u d a r i l a p o p r s i m a . «

²⁷ Josip Sunara, Folklorna građa iz Cere (Dalmatinska zagora) god. 1959/60. Rkp. INU br. 404.

²⁸ Toma A. Bratić i St. Delić, spomenuto djelo, str. 52—55.

²⁹ Nikola Bonifačić Rožin, Konavoski narodni običaji, 1961. Rkp. INU br. 386, str. 129a.

Kobila

U selu Mravinjac izvodile su maskare »Kobilu« o pokladama. Ali je učine i na svadbi kad se ova drži u pokladno vrijeme. »Kobilu« su opisali Pero Lobrović i Božo Milković, učenici, iz Mravinjca: »Nekoliko ljudi, već oženjenih, skupe se i naprave »Kobilu«. Jedan ili dva obuku se u maskare, u običnu, staru robu. Klobuke stare. Imaju štapove.

Jednoga pokriju imbujom. To je pokrivač od vune. Kad je kiša pokriju se njime smokve ili žito.

Taj ima u rukama dva štapa, metar velika. On se naprijed sagne. Pokriven je sav, glava, leđa. Tako u Gromači.

U Mravinjcu ovaj ima u rukama motiku. Ide sagnut pa drškom motike lupa o zemlju. A željezo od motike i čovjek pokriveni su imbujem. Oni skobilom idu okolo:

— Narode, ko će kupit kobilu?

Ljudi prilaze, pitaju: Je li mirna?

Pa stavljaju djecu da uzjaše na kobilu. I ona nosi dijete.

Dođu dva čovjeka, maskare u klobucima, u staroj robi, čista lica.

Kupci: Po što kobila?

Prodavač: 50 hiljada.

Kupci: Možeš li manje?

Prodavač: Boga mi, ne mogu.

Kupci: Skupo, boga mi. Spusti manje.

Prodavač: Aj, spustit ću ti.

Kupac: Daj ruku. (Tada daju jedan drugom ruku).

Tu bude svjedok pa ih po rukama presiječe.

Prodavač vadi pasoš pa ga daje kupcu, a ovaj mu daje novce, papir.

Kupac uzme kobilu pa je goni: De, ajde.

Prodavač plače: Ajme meni, nemam sreće od kobile.«

U selu Mravinca također je poznata »Kobila«. Tamo sagnuti čovjek ima dva štapa. Pokriven je gunjem. Imao bi rep. Na njega zajašu dvojica. Imaju rogove na glavi i zvona. Izmrče se. (Pričao Đuro Bobić, r. 1898.)

Varijante ove pokladne životinje poznate su i u drugim našim krajevima. U sjevernim nizinskim hrvatskim krajevima zovu ih »Konj«, »Krava« ili »Bik«. I tamo se pojavljuju na svadbi, ali i o pokladama.³⁰ Valvasor spominje prodavanje vola na svadbi u Sloveniji.³¹

U Konavlima su maskare o pokladama pravile »Konja«, koji je imao pomične drvene vilice sa zubima napravljenim od luka (Čilipi). U Pločicama su pravili »Devu« kojoj su glavu načinili pomoću sjekire omotane krpama (slično u Mravinjcu). Ali su u Pločicama »Devi« pravili i drvenu glavu, sastavljenu od dva komada, kao od dviju vilica. Na mjestu gdje se vilice sastaju bila je »lastika«, da se usta mogu otvarati i zatvarati s pomoću ko-

nopčica. Ovu »Devu« pravili su s pomoću dva igrača. Pokrili bi ih »lanculom«. Zadnji od njih imao bi rep.

I u Gornjim Majkovima imao je »Tovar« na licu drvenu masku od dva dijela, pa su se usta otvarala. Masku je bila crno obojena, samo su usta i trepavice bile crvene. Igrač je bio pokriven kozjom mješinom s dlakom. Imao je otraga rep. Išao je uspravno. Koji put bi se pružio na ruke. Pero Cvijetović, r. 1906, priča da je u djetinjstvu bježao od straha pred »Tovarom«.

Glave ovih pokladnih životinja s više detalja podsjećaju na dubrovačku pokladnu maskaru, koju 1802. Appendini zove Turica.³²

Žena s djetetom

Ova igra na svadbi u Dubrovačkom primorju ima više varijanata. U Gornjim Majkovima uhvatili bi mačka, pa bi ga povili kao dijete. O toj igri priča Jelica Kljunak, r. 1889, seljakinja, vrlo dobra kazivačica i poznavalac običaja:

»Jedan bi se veseljak obukao kao ženska i on nosi mačka:

— Dogodilo mi se u putu. Rodila sam u putu. Drugarice dale su mi robe, da sam mogla obaviti moje dijete.

Neki bi joj bio muž. Nosi oružje.«

U selu Doli za šalu bi kuharica poslije večere povila mačku pa bi je donijela starom svatu:

»— Stari svate, ovo je tvoje dijete, ovo ti se našlo. Ti si ga napravio.

Stari svat: To nije moje, to je vaše. To ga je rodila kuharica, a bog zna tko ga je učinio.

Kuharica bi ga stavila na stol pred starog svata, a mačka minjauče.« (Pričali Pero Glumčić i njegov rođak Pero, zvani Grof.)

U selu Mravinca — priča Đuro Bobić, r. 1898 — »na svadbi poslije večere kod mladoženje, kasno, kad su nju sveli, kuharica učini bebu od krpa, pa donese i kaže:

— Evo što nam je nevjesta rodila.

Kroz vrata joj viču:

— Sram te bilo, što si učinila. Rodila si prije nego došla.

Ujutro mladu čekaju pa bebu nose za njom. Smiju se i cirkuziraju:

— Pa kako ste to postupili, što ste radili, što nije trebalo. Kako se ne sramite?

— Ovo si rodila, pa kako se nijesi sramila? Kako si mogla doći u ovu kuću?

Dadu im bebu pa je mlada baci.«

U Zatonu Doli — priča Kate Mišeta — »pirnice zamotaju krpom kao bebu, pa stave u neđelju iza podne za škercu u postelju, ko da je dijete, ako svekrva dade ključa. Od krpa zaviju pa poviju kao malo dijete, pa ujutro nađu i nose pirnice po kući i govore: Vidiš što je nevjesta sobom donijela, a mi nijesmo ni videli. Kakvo je!

A ona (nevjesta) se smije. Na piru se ne smije ljutit.«

³⁰ Nikola Bonifačić Rožin, Građa o narodnoj drami (Svadbena igra s bikom. Lastovski poklad). Narodna umjetnost, 1962, knj. 1.

³¹ J. W. Valvasor, spomenuto djelo, str. 290

³² F. M. Appendini. Notizie istorico-critiche, I, Ragusa, 1802, str. 332, tb. IV.

Igre s omotanom mačkom ili lutkom od krpa poznate su na svadbi i u drugim našim krajevima. U Međimurju razvija se cijela komedija uz ženu koja na svadbu donese lutku kao svoje nezakonito dijete.³³ Porod mačka ili pijetla izvodili su svirači na svadbama u Horvatima i drugim zagrebačkim predgrađima uz Savu.³⁴

U Konavlima maškare o pokladama izvode porod. Nekad se porodi žaba ili mačka (Radovčići).³⁵ U Župi također pokladne maškare izvode porod. Rodilo bi se dijete načinjeno od krpa. (Brgat).³⁶

Pokladne igre s lutkom ili mačkom pozna i Dubrovačko primorje. Maškare iz sela Mravinjac došle su u Donje Majkove sa svatovima pod barjakom: »Barjak je bio pravi hrvatski, trobojka. A nekad bi vezali crveni ubrusac. I to bi nosili za barjak. Učinili bi se kao nevjesta, đuveglija, đever. Nevjesta bi bio muški. Malo bi poplesali i išli od kuće. Jedanput su izveli da je mlada rodila na putu. Pa mačka povili, da je to dijete.

— Evo, rodila nam u putu nevjesta.

Mačku je nosio Pero Ćuk. To su izveli poslije drugog rata.« (Pričala Mare Jemin, rođ. Bobić, 1901.)

Stara baba nosi otkupe za molitvu

Ovu su igru izvele maškare i svatovi na svadbi u Kovačićima (Gornji Majkovi). Tamo je običaj da se daje dar — otkup prije nego će mladenci biti blagoslovljeni. O ovoj igri priča Jelica Kljunak, vrlo bistra starica, poznata u cijelom kraju kao dobar poznavalac svadbenih običaja:

»Ženske se maškaraju. Štapaju se, ombrelu nose:

— Dajte nam, deco, poštapam se.

Prije molitve ženske se maškaraju u staru robu. U što mu drago.

Jedna drži štap, druga ju prati:

— Evo me, moj poštovani — kaže starom svatu — ne date mi decu na molitvu. Evo sam vam donijela otkupe. (Dade im košćurina, luka, rogača.)

Stari svat: Nije to za nas. Nosite, nosite. (Stara baba odlazi.)

Svatovi pjevaju:

Pošetala stara u lov u planinu,
da donese deci otkupove.

Ona se opet vrati. Promijeni se u robu i nosi na pijatu drugo. Donese žabu.

Stari svat: Nosi, nosi!

(A baba hitro bacila žabu na stol pa pobjegla.)

³³ Nikola Bonifačić Rožin, Narodne drame, str. 118—122.

³⁴ Spomenuti autor i djelo, str. 114—117.

³⁵ Nikola Bonifačić Rožin, Konavoski narodni običaji, 1961. Rkp. INU, br. 386, str. 52.

³⁶ Nikola Bonifačić, Rožin, Hrvatski narodni običaji iz okolice Dubrovnika, 1962. Rkp. INU br. 393, str. 56.

Svatovi pjevaju:

Pa je stara u planinu pošla
pa donijela otkupove teške.
Evo nami vode kiseljaka.

(Baba donese rakije i odlazi natrag.)

Svatovi pjevaju dalje: Pa donijela sjajnoga mjeseca.

(Baba donese sirac i odlazi natrag.)

Svatovi dalje pjevaju: Pa donijela sunce iza gore.

Ta stara donese pandišpanj i stavi na stol pred staroga svata. I sada on pusti:

— Deco, izlazite!

Ondara izađu mladenci nasred kuće i pitaju ih što traže. A kad fine molitve, prostrta je deka i na nju kušin i samo ona pita proštenje od svih. On stoji do nje. Prije bi klekao.

Stara žena zbaci sa sebe staru robu pa gleda nešto učiniti.«

Jelica Kljunak priča, da je jednom napuhala mijeh i stavila ga na leđa, pa se pokrila »linculom« i prišla rep. Tako udešena plašila je svatove.

— Ko je na Kataču uzjaha? — reklo je neko dijete, kad ju je opazilo, jer mu je sličila na Kataču, seosku prosjakinju.

U opisanom svadbenom prizoru kontaminirani su gluma (stara baba) i običaj (molitva). Gluma je dramaturgirana narodna pjesma o otkupu-darovima. Jedan je, dakle, narodni običaj (otkup) najprije opjevan, a zatim dramaturgirana te stihovi koje za vrijeme predstave svatovi zbornopjevaju, služe kao konferansa onoga što se u igri događa.

Ova gluma iz brdskoga dijela Dubrovačkog primorja zanimljiva je građa o pojavi u narodnoj dramaturgiji, da narod ponekad za svoje igre dramaturgirana narodne običaje, priče i pjesme, što ujedno potkrepljuje već iznijetu kontataciju da isti motiv nalazimo u narodnom običaju, priči, drami i pjesmi.³⁷

Igre donijete u ovom poglavlju idu već u skupinu narodnih gluma. Kod njih je izrazit motiv što ga u dijalogu razvijaju glumci pred publikom. U nekima od navedenih igara još se razabira da im je poticaj svadba (magijske radnje s lutkom, zaštita mladenaca pri molitvi), ali te igre nisu više ostale povezane sa svadbom kao običaji izneseni u 1. poglavlju, nego se izvode i na prelima i o pokladama (osim igre »Stara baba nosi otkupe za molitvu« koja se samo na svadbi pojavljuje).

Još jedna karakteristika dijeli ove igre od običaja: one nemaju ustaljeni tekst, kao molitve i zdravice. Obredni je karakter izbljedio, a šala je izbila u prvi plan. Zato igrači u ovim igrama uglavnom improviziraju dijaloge. Njima je poznat motiv igre — baba rađa — i u času kad prikazuju porod, oni čine i govore sve što znadu da se govori i radi pri realnom porodu. Ova sloboda riječi i radnje uvjetuje mnoge varijante tekstova, dužih ili kraćih. U svakom selu se drukčije izvodi porod ili je drukčija žena koja dolazi s

³⁷ Nikola Bonifačić Rožin, Narodne drame..., str. 17.

bebom. Za razliku od običaja (molitva, zdravica) kojih tekst znadu rijetki pojedinci, u ovim igrama nije nestašica glumaca. U njima može nastupati svatko tko je duhovit i rječit i poznavac života. Maskiranje je obavezno. Masku igrač lako napravi, pokrije se plahtom ili prišije repove, a govori ono što mu diktira karakter uloge i motiv igre.

3. Svadbeni motivi u igrama pokladnih maskara

Uz svadbene igre s maskarama već su spomenuti primjeri (Kantar, Kobila) koje sam narod radije ubraja među pokladne igre. Na svadbama se ove igre rjeđe izvode, dok su im poklade dale mnogo više mjesta, barem u Dubrovačkom primorju (jer podaci iz naših sjevernih krajeva govore da se igra »Bik« ili »Prodavanje krave« specijalno na svadbama ističe).

Ovdje će biti govora o onim igrama kojima je motiv iz svadbe, a na repertoaru su pokladnih maskara (ustanovljeno na liniji od Međimurja do Hercegovine i dubrovačke okolice), premda se na nekoliko mjesta u posavskoj nizini javljaju i na svadbama.

Svatovi

U Dubrovačkom primorju maskare o pokladama još u naše dane priređuju svatove. Onako kako su u selu vidjeli povorku svatova, tako se i maskare uredi, pa idu kroz sela s barjakom i nevjestom

Maskare u Gromači idu s barjakom, s hrvatskom zastavom. Ako se susretnu, neće da se poklone, pa se svađaju i biju. Obuku se u nevjestu ili u narodne nošnje. U Majkove su dolazile maskare iz sela Mravinjac s barjakom i svatovima. Već je spomenuto kako su jednom u igri prikazali porod mačka.

U Malom Stonu »naprave svatove. Sve bude: mladić, cura, kum, kuma, đever. Nose zastavu, nešto naprave smiješno od raznih krpa, pa to nose na koplju. Na koplju bude i strijela i jabuka okićena s papirom. Svatovi lutaju, pođu po mjestu i zavlache se u susjedna sela. Pjevaju svatovske pjesme. Imaju kačule, pijate, stvore neku glazbu. Imaju i lijericu.« (Pričao Mate Pavlović Mateša). U Zatonu Doli »obukli bi se kao nevjestu muški. Obukli bi robustine, nakitili bi se rogušinama, pa perje na sebe. Nosili bi zvonca.« (Pričao Ivo Glumac). U Slanom maskare su pravili, da idu na ženidbu. Imali bi kuma, đevera, kitice. Mlađa čeljad, lijepo obučeni. Oni bi rekli:

— Zabasali smo put. Kuda se ide u crkvu? Izgubili smo svata. Je li možda ovdje bio. Jeste li ga možda vidjeli?

To bi govorili kad bi došli u kuću. Skviču, svi govore promijenjenim glasom. Glavno da ih se ne prepozna. Promijene glas. U k u ć a n i bi pitali:

— Jesi li nevjestu?

N e v j e s t a: Jesam.

U k u ć a n i: Od kuda idete? Bi li smjeli znati od kuda ste? Iz kojega sela?

O n i: Mi smo iz Prnjavora. (Rekli bi što su čuli u pjesmama. Nijesu tamo u ono doba bili. Rekli bi ona mjesta što su čudno zvučila.)

Svatovi i druge maskare obiđu nekoliko kuća, ali da završe u kolu, u privatnim kućama će je bilo više mjesta.« (Pričao Tone Golušić, r. 1894). U Mravinjcu »maskare učine nevjestu. Muški obučeni kao ženska, nevjestu. Ima vijenac na glavi. Čisto lice. Uz nju bude mladoženja i ostali svatovi, oblače se u narodnu nošnju. Po putu idu jedan po jedan kao svatovi. Nose nož za pasom, sablje. Prvi nosi barjak, na vrhu rubac. Kad su maskare, nema jabuke na barjaku. Jabuka je samo kad su pravi svatovi.

Imaju lijericu i balaju linđo. Imaju rogove od vola pa trube. Pjevaju: Ko svatima piti do bog mu do!

U Mrčevu su se pobili maskare (svatovi) i svatovi (pravi). To se mjesto zove Rupe. Priča se da su se tu pobili i svi ostali mrtvi. I nevjestu. Tu i sad ima gomila kamenja i kažu skrinia sa robom nevjestinom. To je gomila izvan sela, između Mravinjca i Mrčeva.« (Kazivali učenici iz Mrčeva, Kliševa, Gromače i Mravinjca).

Motiv svadbe u igrama pokladnih maskara pozna i ostala okolica Dubrovnika. U Konavlima se o pokladama pojavljivala karakteristična povorka maskara koja je prikazivala Turke iz Udbine. On su sobom vodili bulu, tursku mladu s kojom je Avdo, vođa Turaka plesao, da vidi nije li šantava. Htjeli su da im igra prikaže motiv iz narodne pjesme o Muji Hrnjici (Dunave). U Liuti bi prije rata nevjestu prikazivao muškarac obučeni u žensku nošnju. Na glavi ima vijenac s velovima. Uz nevjestu bude mladoženja i drugi svatovi. Nose mačeve i barjak. Imaju trubu ili mješnice starinske. Idu u povorci.³⁸

U Hercegovini su o pokladama »izvodili 'Svatove na konjima' više sela na kakvu ravnu humku iza podne. Odabere se nekoliko igrača, obuku poderane haljine, što mogu gore, zataknu za pojaseve kratku drvljad mjesto pušaka i noževa. a o ramenu objese torbe luga, mjesto fišek-česa s barutom. Jednog igrača obuku u žensko odijelo i preture mu na glavu kakve krpe mjesto marama, te im je to djevojka. Uzjašu na duge sohe mjesto konja, uredaju se i pođu prema skupljenom narodu.« (Prirede cijeli ceremonijal, u kojem nije izostao ni pop, koji mladence vjenča, ni zdravice, a ni ljubljenje nevjestu s ljudima. Ona ljubi u ruku i pri tom bode iglom koju drži u ustima.) »Najposlije se donose darovi, da se daruju svatovi, rodbina i odabrane pivnice, a to su opet sve same nečiste krpetine i dronjci. Oni zahvaljuju na tome uz vrlo masne pošalice, koje izazivaju smijeh, i s tim je igra svršena.«³⁹

Ima podataka da su igru svatova izvodili i na samoj svadbi. U Hrastovici kod Petrinje ima poslovice: »Svadba reče svašta!« Tamo igraju svatove maskari: mladoženja metnu veliki šešir s perom. Namažu ga i naprave mu brkove. Mjesto ružmarina metnu mu na prsa »cvijeće« od kukuruzovine. Mladenki učine veo od bijelog zastora i zakite je kukuruzovinom. Obavezno je naprave kao da je u drugom stanju, metnu joj jastuk pod suknju. Mladenu igra muškarac. Tu budu i kumovi i svatovi. S njima dođu i tamburaši. I njih zakite kukuruzovinom. Imaju barjak—stolnjak nataknut na

³⁸ Nikola Bonifačić Rožin, Konavoski narodni običaji, 1961. Rkp. INU br. 386 str. 37, 42.

³⁹ Toma A. Bratić i St. Delić, spomenuto djelo, str. 50—52.

klip. U ovoj igri je prizor s vjenčanja, kumov govor, koji kaže: »Dragi moji mladenci, da vam bog da, da bi vam sve kod kuće šutjelo, samo vas dva lajali. Sve vam se kod kuće ukiselilo osim kupusa, da bi vam bog dao da bi se slagali kao cucak i mačak. Draga djeco, ja vam više ne bi znao što reći, nego j . . . kako znate.« Poslije toga je prizor mladenkina plesa sa svatovima, zatim odlazak svatova na zdenac, gdje »Divlja mlada« polijeva kuma.⁴⁰

Svirači su na svadbi u Horvatima (predgrađe Zagreba) izvodili igru »Štef i Bara« u kojoj su bili prizori: odlazak na vjenčanje, vjenčanje, povratak s vjenčanja mladenkinj kući, porod mladenke i prodavanje krave. Mladenk u je igrao muškarac. Rodila je mačka ili pijetla, a kravu čine dva igrača, koji se drže jedan iza drugoga, pa ih sagnute pokriju gunjem. Prvi od njih nosi štap na kojem je kanta. Ova služi kao kravina glava. Po njoj

tovima znak da je svadba pri kraju.⁴¹ Tako se motiv svatova razvio u cijelu kazališnu priredbu.

Pros id b a

U Orašcu kraj Zatona o pokladama su maškare priredile prosidbu djevojke. Uzeli su, dakle, samo jedan običaj i dramski ga prikazali. To bi izveli na plesu, uveče. Evo kako taj prizor opisuje Pavao Lončar, r. 1911: »Oni bi se prikazali da su došli prositi djevojku. Tu bude djevojka, muški. Kažu:

— Došli smo te, djevojko, isprosit za ovoga momka.

(Tome učine masku s bradom od vune.)

D j e v o j k a bi mu rekla: Ja ne znam ni što si. Digni tu gunjavu bradu. Obrijte ga, da ti vidim kako ti je lice. Samo da vidim njegovo lice.

(Sjeli bi ga na stolčić i brijali, mažu ga sapunom. Brico ima grbu.

B r i c o bi brija o sa drvom. Zapale mu bradu.)

Kad bi ga užegli, o n a: Kuku meni, bjež.

(Onda ga drugi poliju.

Stavili bi mu pod bradu crijevo puno vina. B r i j a č bi to provalio pa bi teklo kao krv.)

O n bi se prevalio kao mrtav.

O n i ga uhite i odnesu: Nosimo ga u Antuninski špedo.

Mlada bi se uhitila za oči i plakala bi.«

Insceniranje krvi sa crijevom punim vina poznato je i pokladnim maškarama u Župi dubrovačkoj (Mokoše). Tamo su maškare izvodile tučnjavu, u kojoj je maškara s repovima »ubola« nožem drugu maškaru, koja je oko vrata imala đevenicu, crijevo puno krvi. Ovog mrtvaca oživio je pop-maškara nakon molitve, i to tako da je kroz cijev od trstike puhnuo u mrtvog otaga. Žandari, koji su se našli kod ove igre, mislili su ispočetka da je onaj zbilja ubijen. Bili su stranci, pa im igra nije bila poznata.⁴²

⁴⁰ Nikola Bonifačić Rožin, Folklorna građa Petrinje i okolice, 1960. Rkp INU br. 359, str. 17—19.

⁴¹ Nikola Bonifačić Rožin, Narodne drame . . . , str. 114—117.

⁴² Nikola Bonifačić Rožin, Hrvatski narodni običaji iz okolice Dubrovnika, 1962. Rkp. INU br. 293, str. 59.

Detalj da »mrtvaca« ožive tako što u njega pušu kroz trstiku, poznat je i maškarama u Dubrovačkom primorju. Tako su u Čepikućama oživjeli mladića koga je maškara brijala nasuho. U selima iza Kozjaka kod Splita također su se u tučnjavi maškare »poklale«. Mrtve su oživljavali škropljenjem, a ponekad i puhanjem kroz trstiku. Inače je na više mjesta poznato da mrtvaca »ožive« tako da pušu u njega (Istra, okolica Ogulina).⁴³

Maškare iz Riđice vodile su sobom »jednog đ e d u. Izmrčili bi ga, nosio je štap, pravio bi se kljast. Rekli bi da su ga susreli na putu:

— Evo, ovaj đed nam je ostario, pa došao u družinu. Dajte i njega počastite. Donesite mu čašu vina.

Đ e d se ne bi dao vidjeti. Dovel i bi ga pred djevojku:

O n a: »Ako ima ženu, neka ga liječi. Ako nema, neka se oženi«. (Pričao Pero Bronzović iz Riđice, rođ. 1926.)

Igra »Pros id b a« poznata je i u Hercegovini.⁴⁴ Za nju zna i Međimurje. Izvode je na prelu, kao i u Donjim Kukuruzarima kraj Hrvatske Kostajnice.⁴⁵

Ovime je, uglavnom, iznieto sve što se u Dubrovačkom primorju skupilo građe o igrama kojima su motivi vezani uz svadbene običaje. Građa se donosi iz ovih mjesta u Dubrovačkom primorju: Ston Mali, Broce, Hodilje, Zaton Doli, Zamaslina, Doli, Trsteno, Slano, Banići, Mravinca, Donji Majkovi, Gornji Majkovi, Kovačići, Smokovliani, Čepikuće, Riđica, Mravinjac, Gromača, Mrčevo, Kliševo, Orašac, Zaton.

Sva spomenuta mjesta nisu mogla biti detaljno ispitana (Čepikuće, Smokovliani, Riđica, Kliševo, Mrčevo, Gromača, Mravinjac) pa vjerujemo da bi se tamo našlo još građe, koja bi upotpunila naše znanje o maškarama i njihovim igrama.

Ovdje je izložena svadbena dramatika Dubrovačkog primorja, da govori o folklornoj drami i kazalištu. U više svojih oblika manifestira se tradicionalna dramska umjetnost toga kraja. Tu je svadbena drama niknula iz obredno-magijskih pobuda i razvila se do umjetničke igre. To najbolje ilustrira akcija s lutkom: vidimo je u magijskoj fazi gdje lutku stavljaju u postelju ili je daju nevjesti u ruke kao nakoljenče, da bi imala potomstva, a gledamo je i u dramskoj fazi gdje s lutkom zbijaju šale kao da je nezakonito dijete ili je prikazuju kao dijete koje se rodilo na putu. Jednom zaigrana pred mladenicima, ova je pojava — u narodu nazvana šala ili cirkus, a u književnosti drama — prešla iz svadbenoga kruga u umjetnički život sela i postala popularna o pokladama i na prelima. Ovaj tok kazališta nije specifičnost Dubrovačkog primorja, jer se zapaža na širokom prostoru kod nas.

Tu se zapaža i druga osobitost narodnoga kazališnog repertoara: da se na svadbi pojave igre koje su poznate pokladnim maškarama, kao i to da pokladne maškare i prelski igrači motive svojih igara ponekad uzimaju iz svadbenog ceremonijala. Narod češće priređuje svadbe u pokladno vrijeme, pa nije teško da maškare dođu na svadbu sa svojim igrama ili da one po selu imitiraju svatove.

⁴³ Nikola Bonifačić Rožin, Narodne drame . . . , str. 73, 78, 86.

⁴⁴ Toma A. Bratić i St. Delić, spomenuto djelo, str. 98.

⁴⁵ Nikola Bonifačić Rožin, Narodne drame . . . , str. 21.

Dok pjesmu može zapjevati osamljeni pastir ili mornar, priča već traži publiku, a napose je publika potrebna drami. Ona ju je našla na svadbi gdje se selo skupi u većem broju. Bez pozornice i inscenacije, opskrbljena kostimom, maskom i najnužnijim rekvizitima, narodna drama pojavljuje se u Dubrovačkom primorju na otvorenom prostoru pred kućom ili crkvom, ili pod krovom u seljačkom domu. Da bi djelovala, ona se služi mimikom i riječju, pjesmom i muzikom. Jednim dijelom još je u formi pantomime (baba s lutkom skače i baca je), ali se prepušta i riječi (koju inače maškare izbjegavaju, da ih ne prepoznaju) te improvizira dijalog ili ponavlja tradicionalne obredne tekstove.

U obredu-običaju svi prisutni sudjeluju u radnji, pa tu nema »publike« koja bi bila prisutna samo radi gledanja. Ali u času kad zbor svatova stupa u dijalog s glavnim licem, on kao neki antikni kor počinje vršiti dramsku ulogu. U igri »Stara baba nosi otkupe za molitvu« to se naročito opaža. Svatovi koji stihovima dramatizirane pjesme tumače svoje raspoloženje, dakle odaju svoj karakter, već su dramski oblikovani. Oni već osjećaju publiku, kojoj konferiraju što radi glavno lice, u ovom slučaju »Stara baba«, a ona imitira, glumi osobu koja na svadbi traži dozvolu da se mladencima prije odlaska dade molitva ili blagoslov.

Ova je igra značajan primjer svadbene umjetničke dramske igre, jer je motiv uzela iz samog života svadbe, da svatovima, kao publici, prikaže njih same u jednom stanovitom času.

Motivi svadbene drame nisu mnogobrojni kao što su motivi svadbenih pjesama. Ali zato igre s motivom bolesnika, putnika, poroda, lovaca ptica, kantara, kobile i naročito svatova, imaju više varijanata, jer svatovska drama ne pozna ustaljenih tekstova, nego dijalog improvizira u času izvedbe. Budući da je svakom igraču dopušteno da, prema svojim mogućnostima, izmišlja što će reći (dakako, uvijek u okvirima postavljenog motiva i uloge) to ima toliko »Putnika« ili »Baba s lutkom« koliko ima igrača. Svako selo ima svoje vrste tih igara.

U ovom kazalištu maškara (bilo na svadbi ili o pokladama i na prelu) zapaža se da je sve potencirano i često dovodi do karikature u maski i tekstu. Većim dijelom ovaj stil pretjeravanja u igri maškara diktiran je podrijetlom samih maškara. Nakazna i grbava »Baba« koja nastupa pred mladencima, da je zaštiti od uroka i zlih sila, mora nastojati da bude što strašnija, jer se vjerovalo da će tako uplašiti demone. Govor kojim treba mladence svesti u bračni život služi se vulgarnim rječnikom i drastičnim kretnjama i činima, što također izvire iz starih obrednih korijena. Time što se kazalište maškara nije posve oslobodilo tih svojih dubljih korijena, ono ima svoj karakterističan izgled i sadržaj ne samo u okolici Dubrovnika nego još šire među Hrvatima, kao i kod Slovenaca (koji između ostalog, poznaju prodavanja vola na svadbi i traženje ptice⁴⁶) i kod Srba (koji također poznaju pokladne svatove i ženu s lutkom⁴⁷), što sve zajedno čini tu dramatiku pojavom na prijelazu između obreda i umjetničkoga kazališta. To, međutim, ne smeta da kazalište maškara

gledamo i kao umjetničku manifestaciju. Već je pred četiri stoljeća Marin Držić među prvima kod nas ovom sirovom narodnom dramskom stvaralaštvu dao priznanje kao umjetnosti.

ZUSAMMENFASSUNG

SCHAUSPIEL-ELEMENTE BEIM HOCHZEITSFEST IM DUBROVNIKER KÜSTENLANDE

Im Dubrovniker Küstenlande führt man bei der Hochzeit verschiedene dramatische Spiele auf und der Verfasser sammelte im Jahre 1963 dortselbst das Material zu diesem Thema. Er bedient sich auch der Texte aus dem Schreibhefte des Bauern Ivan Bobić aus dem Dorfe Mravinca, der unlängst die Ansprachen und Lieder, die jeder Hochzeiter seines Dorfes kennen muss, in diesem aufzeichnete.

Über die Hochzeit im Dorfe Ban'ci, ebenfalls im Dubrovniker Küstenlande, schrieb 1935 Lucija Storelli, während die Hochzeitsbräuche in der Umgebung von Dubrovnik in den Arbeiten von Nilka Balarin, Pavlina Bogdan-Bijelić und Olga Oštrić beschrieben worden sind.

Der Verfasser bringt auch Angaben über Hochzeiten im alten Dubrovnik, wo ebenfalls verschiedene Komödien aufgeführt wurden. Auch Marin Držić, der berühmte dubrovniker Komödiograph des XVI. Jh. schrieb für eine Hochzeit die Komödie »Novela od Stanca«. Dieses Spiel enthält eine Szene in welcher Feen-Masken den alten Stanac verjüngen indem sie ihn mit Russ anschwärzen und mit einem Holzstück rasieren. Der Verfasser bringt mehrere Parallelen dieses Brauches der noch im Volke lebendig ist, um seine Behauptung zu bekräftigen, wonach Marin Držić die beiden erwähnten Szenen vom Volke übernommen hat, was eine Bestätigung für die Dauer der kroatischen Volks-Schauspielkunst durch mindestens vierhundert Jahre vorstellt.

Die Hochzeits-Schauspiele im Dubrovniker Küstenlande teilt der Verfasser in drei Gruppen. In der ersten Gruppe, »Hochzeitsbräuche mit dramatischen Elementen«, bringt der Verfasser die bedeutendsten dramatischen Bräuche, ihre Texte, Beschreibungen, Parallelen und Kommentare. Das sind die Bräuche: Das Abholen der Braut-schatz-Truhe. Die goldene Wildente, Das hochzeitliche Gebet, Der Trinkspruch, Die Braut verteilt »pandišpanj« (pan' di Spagna, eine Arzt Zuckerwerk). Der Wanderer. Die Charakteristik dieser Bräuche ist die, dass sie einige Schauspiel-Elemente enthalten, aber ohne Maskierung ausgeführt werden: bei einigen sind die Texte eingefügt und einzelne Personen wissen sie auswendig; diese Bräuche sind noch eng verbunden mit dem Hochzeitszeremoniell und sind Bestandteile dieser Zeremonie.

In der zweiten Gruppe, »Masken bei der Hochzeit«, bringt der Verfasser dramatische Ganzheiten die von der Hochzeit angeregt wurden, die aber nicht mehr nur mit der Hochzeit verbunden blieben, sondern auch anlässlich anderer Volks-Aufführungen erscheinen, z. B. zur Fastnacht und in der Spinnstube. Hierzu werden Texte, Beschreibungen, Parallelen und Kommentare folgender Spiele angeführt: Der Wanderer aus Imotski, Die Waage, Die Stute, Die Frau mit dem Kind, Das alte Weib trägt Opfergaben für die Segensspruch-Erlaubnis. Die Charakteristik dieser Schauspiele ist die dass sie keine gefestigten Texte enthalten, sondern die Spieler improvisieren während der Aufführung ihre Rollen entsprechend den Motiven des Spiels und dem Charakter ihrer Rollen. Die Spieler maskieren sich um ihre Rollen stärker zu unterstreichen. Das Spiel »Das alte Weib... et cet.«, das nur bei der Hochzeit aufgeführt wird, ist eine Kontamination eines Volksbrauches mit einem dramatisierten Volkslied und wird gesungen anlässlich des Brauches der Beschenkung vor dem Segen der Eltern.

In der dritten Gruppe, »Hochzeits-Motive in den Fastnachts-Maskenspielen«, bringt der Verfasser Texte, Beschreibungen, Parallelen und Kommentare der Spiele deren Motiv hochzeitlich ist; im Dubrovniker Küstenlande werden jedoch die Spiele

⁴⁶ Dr. Rajko Ložar, Narodopisje Slovencev, I, str. 287, Ljubljana 1944.

⁴⁷ Lj. i D. Janković, Narodne igre, knj. VI, Beograd 1951, str. 41.

»Hochzeit« und »Brautwerbung« nicht anlässlich der Hochzeit, sondern anlässlich des Faschingsfestes aufgeführt. Parallelen aus anderen kroatischen Gegenden (Umgebung von Zagreb, Hrastovica bei Petrinja), offenbaren jedoch dass ähnliche Spiele auch bei der Hochzeit selber aufgeführt werden.

Die vorgebrachten Beispiele von hochzeitlichen Schauspielen bestätigen das Bestehen des folkloren Dramas und Schauspiels im Dubrovniker Küstenlande. Hier ist das hochzeitliche Drama aus brauchtümisch-magischen Impulsen entsprossen und hat sich zu künstlerischen Spiel entwickelt. Die Aufführungen finden im Freien statt, oder unter Dach im Bauernhause. Die Motive des hochzeitlichen Schauspiels in dieser Gegend sind nicht so zahlreich wie z. B. die Motive der Volks-Hochzeitslieder, jedoch haben diese Spiele mehr Varianten, was der Praxis zu verdanken ist dass die Dialoge bei der Ausführung improvisiert werden. Bezeichnend für den Stil des Masken-Theaters ist die Übertreibung und das Karikieren, was, nach Meinung des Verfassers, zurückzuführen ist auf den Ursprung der Masken selbst, die in die Hochzeit das Bedürfnis nach magischen, brauchtümlichen und apotropäischen Aktionen hineintrugen.

(Preveo Stjepan Stepanov)